

МАРКАЗИЙ ОСИЁ ТРАНСПОРТ ИНТЕГРАЦИЯСИ РИВОЖЛАНИШИДА ЕВРОПА ИТТИФОҚИ ТРАНСПОРТ ТИЗИМИНИНГ РОЛИ

Нуриддинов Сардор Бобоярович,

Ф.ф.б.ф.д.(PhD),

Тошкент давлат транспорт университети

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақолада Марказий Осиё давларлари хусусан, Ўзбекистон учун ушбу Европа иттифоқи транспорт тизимини таҳлил натижасида қўйидагиларни таъкидлаш муҳимдир. кўплаб транспорт коридорлари Республикамиз ҳудуди орқали ўтиши муҳим албатта. Ўзбекистоннинг дунё океанидан узоқлиги жуда асосий камчилик эмас, балки афзаллик бўлиши керак, чунки Европа ва Осиёни боғлайдиган энг қисқа транспорт коридорлари ҳозирда бизнинг ҳудуд орқали ўтади. Бу ҳақда кўп ёзилган, аммо конвертация тезлиги ҳали етарли эмас. Шунини тушуниш керакки, транспорт инфратузилмасини модернизация қилиш бўйича ўз вақтида бажарилмаган ишлар ва замонавий технологияларнинг тўғри жорий этилмаслик минтақани ташқи чекловлар ва санкциялар шароитида янада орқага қайтариши мумкин.

***Калит сўзлар.** транспорт коридорлари, юк ва йўловчи оқимлари, транспорт сиёсати, мультимодал йўналиш, транспорт, савдо йўллари, транспорт интеграцияси, транспорт-логистика инфратузилмаси.*

РОЛЬ ТРАНСПОРТНОЙ СИСТЕМЫ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА В РАЗВИТИИ ТРАНСПОРТНОЙ ИНТЕГРАЦИИ В ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ

АННОТАЦИЯ

В данной статье важно отметить следующее в результате анализа транспортной системы Европейского Союза для Центральной Азии, в частности, Узбекистана. Важно, что через территорию нашей Республики проходит множество транспортных коридоров. Удаленность Узбекистана от мирового океана не должна быть большим недостатком, а преимуществом, поскольку через нашу территорию сейчас проходят кратчайшие транспортные коридоры, соединяющие Европу и Азию. Об этом написано много, но коэффициент конверсии все еще недостаточно хорош. Следует понимать, что несвоевременная работа по модернизации транспортной инфраструктуры и неправильное внедрение современных

технологий могут еще больше отбросить регион в условиях внешних ограничений и санкций.

Ключевые слова: транспортные коридоры, грузопассажирские потоки, транспортная политика, мультимодальный маршрут, транспорт, торговые пути, транспортная интеграция, транспортно-логистическая инфраструктура.

THE ROLE OF THE TRANSPORT SYSTEM OF THE EUROPEAN UNION IN THE DEVELOPMENT OF TRANSPORT INTEGRATION IN CENTRAL ASIA

ABSTRACT

In this article, it is important to note the following as a result of the analysis of the European Union transport system for Central Asia, in particular Uzbekistan. It is important that many transport corridors pass through the territory of our Republic. The distance of Uzbekistan from the world ocean should not be a big disadvantage, but an advantage, since the shortest transport corridors connecting Europe and Asia now pass through our territory. A lot has been written about this, but the conversion rate is still not good enough. It should be understood that untimely work to modernize transport infrastructure and improper implementation of modern technologies can set the region back even further in the face of external restrictions and sanctions.

Keywords: transport corridors, cargo and passenger flows, transport policy, multimodal route, transport, trade routes, transport integration, transport and logistics infrastructure.

КИРИШ

Тарихий ривожланиш босқичидан қатъи назар, транспорт тизимининг ролини баҳолаш мураккаб ҳисобланади, чунки у узлуксиз товарлар оқимини ва аҳоли учун ҳаракатланиш имкониятларини таъминлайди.

Қоида тариқасида, бу кўп қиррали ва кўп даражали тизимдир. Мамлакатнинг бошқарув тизимида транспорт тизими одатда ҳар қандай давлат сиёсатининг асосий йўналиши сифатида энг муҳим ўринни эгаллайди, чунки бундай тизимнинг сифати ва самарадорлиги иқтисодий ўсиш ва фуқаролар фаровонлиги учун ҳал қилувчи аҳамиятга эга.

Ҳозирги кунда дунёда кўп сонли халқаро иқтисодий, минтақавий ва ҳамкорлик ташкилотлари ташкил этилган бўлиб, уларнинг асосий вазифаси сифатида ўзаро савдо алоқаларини яхшилаш, икки томонлама солиқдан озод этиш, хорижий инвестицияларни Ҳимоялаш, божхона иттифоқларини тузиш

каби мақсадлар белгиланган бўлсада, савдо иттифоқларининг фаолияти ҳар доим ҳам самарали бўлавермайди. Шу сабабли халқаро ташкилотларнинг транспорт интеграцияси бўйича олиб борилаётган ислоҳотлар аъзо мамлакатларга қай даражада таъсир кўрсатаётганини аниқлаш учун маълум таҳлилий тадқиқотлар ўтказиш тақозо қилинади. Шунинг учун, Марказий Осиё транспорт интеграциясини ривожлантириши юзасидан Европа Иттифоқининг транспорт соҳасидаги баъзи таҳлилларни келтириб ўтганмиз.

Мавзуга оид мавжуд муаммолар. Умумевропа коридори концепцияси Европа Иттифоқи мамлакатлари ва ушбу иттифоқнинг потентсиал иштирокчилари ҳудудлари ўртасидаги боғлиқликни ошириш зарурлигига жавобан пайдо бўлди.

“Умумевропа транспорт интеграциялари ривожланиш тарихи бир неча босқичларни ажратиш мумкин”[1, 4]:

Биринчи босқич - 1991 - 2010 йиллар, Прага (1991), Крит (1994), Хелсинки (1997) конференциялари доирасида умумевропа транспорт тармоғи концепциясининг имзоланди ва халқаро транспорт коридорлари белгиланди. Марказий ва Шарқий Европадаги транспорт коридорлар сифатида, кейинги ўн-ўн беш йил ичида катта сармоялар ажратилди.

2-босқич – 2011-2013 йиллар, Европа Иттифоқи томонидан Европани боғловчи транспорт коридорлар механизмни яратилди.

3-босқич - 2014 йилдан ҳозирги кунгача. Янги транспорт сиёсатини амалга ошириш бошланди. Унинг асосини Ғарбдан Шарққа Транс-Европа транспорт тармоғи (ТЕН-Т) ташкил этади, Ушбу сиёсатнинг бир қисми сифатида умумевропа транспорт коридорларини иштирокчи давлатларнинг транспорт йўналишлари билан интеграциялашуви амалга оширилмоқда.

Муаммони ҳал қилиш усуллари. Европа Иттифоқининг транспорт тизими, бу бизга мозаик форматдан одамлар ва товарларни етказиб бериш вақтини минималлаштирадиган ягона ва изчил тизимга ўтишга имкон беради.

Европа иттифоқи давлатлари транспорт коридорлари автомобил, темир йўл ва сув йўллари қамраб олган бўлиб, турли мамлакатлар чегараларини кесиб ўтувчи йирик (тузилма) ва кичикроқ нуқталарни қамраб олади.

Замонавий транспорт коридорлари кўплаб фазовий масштабларни ўз ичига олади: шаҳарлардан тортиб юқори тезликдаги шаҳарлараро темир йўл йўлакларини ва глобал даражадаги юк коридорларини. Баъзи муаллифлар транспорт коридорларини ““марварид маржон” билан таққослаб, уларнинг денгиз портларига киришни таъминлашдаги ролини таъкидлайдилар[2, 12]. Транспорт коридорлари инфратузилмани ривожлантиришнинг таркибий модели, шаҳарни

ривожлантириш режалари, юк ва йўловчи ташишни таъминлаш тармоғи тузилмаси, Европа бирлашув сиёсатини сиёсий концепция ва иқтисодий ривожланишни тетиклаш воситаси”[3, 347], сифатида кўриб чиқилади.

Шундай қилиб, транспорт коридор концепцияси ўзининг тарихий ривожланиши давомида инфратузилма, урбанизация ва иқтисодий ривожланиш соҳасидаги сиёсий-иқтисодий интеграциясининг асосий модели шаклини олди.

Ҳозирги вақтда Европа Иттифоқи мамлакатлари 2023 йилда транспорт-логистика инфратузилмаси бўйича глобал рейтингда етакчи ўринларни эгаллаб турибди (1-жадвал).

1-жадвал

Транспорт-логистика инфратузилмаси бўйича глобал рейтинг, 2023йил[4, 6].

Давлатлар	Божхона	Инфраструктура	Халқаро ташиш	Логистика малакаси	Ўз вақтидалиқ	ЛПИ бўйича рейтинг
Германия	4,09	4,37	3,86	4,31	4,39	1
Швеция	4,05	4,24	3,92	3,98	4,28	2
Белгия	3,66	3,98	3,99	4,13	4,41	3
Австрия	3,71	4,18	3,88	4,08	4,25	4

Кўрииб турибдики, Европа давлатлари транспорт-логистика инфратузилмаси бўйича жаҳон рейтингида биринчи тўртта ўринни эгаллаб турибди. Ушбу рейтингда ҳам етакчи ўринларни Нидерландия, Дания, Финляндия, Швейцария, Франция ва бошқа давлатлар эгаллаган.

Илмий асосланган таклиф ва тавсиялар. Еврокоммеция экспертларнинг 2022 йилда берган ҳисоботида “Европа Иттифоқи ҳудудидан ўтувчи транспорт коридорлари орқали экспорт ва импорт савдо оқимларини жалб қилиш муваффақиятининг асосий омиллари орасида қуйидагиларни ажратиб кўрсатиш мумкин” [5, 2]:

- боғланган ва кўп босқичли транспорт-логистика тизими орқали одамлар ва юкларнинг ҳаракатчанлиги ва ҳаракат тезлигини таъминлай олиши;
- давлатларнинг барча жабҳаларида: ҳукумат, минтақалар, маҳаллий бошқарув органларида самарали ҳамкорликни жалб қилинганлиги;
- Европа давлатларининг жаҳон иқтисодиётига интеграциялашувининг очиқлиги ва рақобатбардош даражасини сақлаб қолиниши;
- барча иштирокчи давлатлар учун тушунарли бўлган транспорт коридорларини келгусида ривожлантириш модели;

• фойдаланувчиларнинг эҳтиёжлари ва транспорт хизматлари сифатини тушуниш;

• инвестициялар ва илмий-техникавий тараққиётдан тўлиқ фойдаланиш, харажатларни камайтириш учун рақамли ва интеллектуал технологиялардан фойдаланишга ўтиш, одамлар ва товарларни белгиланган манзилга етказиш тезлиги ва сифатини оширилганлиги.

Деярли бутун Европа қитъаси ва 500 миллиондан ортиқ фуқароларнинг эҳтиёжларини қондириш учун Европанинг шарқий ва ғарбий қисмларида транспорт тизимларининг интеграцияси давом этмоқда. Албатта, бунинг натижасида биргина ЕИ ва Ўзбекистоннинг 2016-2022 йиллар оралиғида савдо-иқтисодий алоқаларини кўришимиз мумкин.

Транспорт коридорлари тизимини ривожлантириш транспортни бошқаришда янги технологиялардан фойдаланишни кенгайтиришда давом этмоқда, Европа Иттифоқида транспорт чиқиндиларини камайтириш энг муҳим аҳамиятга эга. Европа транспорт тизими модели: “хавфсиз, барқарор ва узвий боғланган транспорт тизимини ўз ичига олади” [6, 3].

Хулоса. Марказий Осиё давлатлари хусусан, Ўзбекистон учун ушбу Европа иттифоқи транспорт тизимини таҳлил натижасида қуйидагиларни таъкидлаш муҳимдир:

Биринчидан, барқарор ҳаракатланиш учун пойга глобал миқёсга айланди. Ривожланган транспорт тизими ва самарали логистика мамлакат рақобатбардошлигининг асосий омилларидандир;

Иккинчидан, кўплаб транспорт коридорлари Республикамиз ҳудуди орқали ўтиши муҳим албатта. Ўзбекистоннинг дунё океанидан узоқлиги жуда асосий камчилик эмас, балки афзаллик бўлиши керак, чунки Европа ва Осиёни боғлайдиган энг қисқа транспорт коридорлари ҳозирда бизнинг ҳудуд орқали ўтади. Бу ҳақда кўп ёзилган, аммо конвертация тезлиги ҳали етарли эмас.

Учинчидан, шуни тушуниш керакки, транспорт инфратузилмасини модернизация қилиш бўйича ўз вақтида бажарилмаган ишлар ва замонавий технологияларнинг тўғри жорий этилмаслик минтақани ташқи чекловлар ва санкциялар шароитида янада орқага қайтариши мумкин.

Фойдаланилган адабиётлар

1. European Commission (2011), Connecting Europe: The new EU core transport network. MEMO/11/706, Brussels, 19 October 2011.

2. Banister D., Capello R., Nijkamp P. European Transport and Communications Networks: Policy Evolution and Change //Transportation Research Part A. – 1996. – T. 6. – №. 30. – C. 476.
3. Bruinsma F.R., Rienstra S.A., Rietveld P. Economic Impacts of the Construction of a Transport Corridor: A Multi-level and Multiapproach Case Study for the Construction of the A1 Highway in the Netherlands //Regional studies. – 1997. – T. 31. – №. 4. – C. 391-402.
4. The World Bank. International LPI. Индекс эффективности логистики 2018. URL:<https://lpi.worldbank.org/international/global?sort=asc&order=LPI%20Rank#datatable>.
5. European Commission (2013), Core Network Corridors on the TEN-T. URL: <http://ec.europa.eu/transport/infrastructure/tentec/tentec-portal/site/en/maps.html>.
6. Safe, sustainable and connected transport. URL: https://european-union.europa.eu/priorities-and-actions/actionstopic/transport_en